

O HISTORICKÝCH KOREŇOCH AKULTURAČNÝCH STRETOV DVOCH KRAJNE PROTIKLADNÝCH SVETOVÝCH CIVILIZÁCIÍ

MARINA ČARNOGURSKÁ, Kabinet orientalistiky SAV, Bratislava

Napriek úpornej snahe o vytvorenie nového ontologického modelu jednotnej "metafilozofie" vyhovujúcej celosvetovo všetkým ľudským spoločnostiam, takej, ktorá by sa deklarovala vzájomnou medzinárodnou dohodou, syntézou najdôležitejších východných i západných svetových filozofických systémov a ktorá by mala v budúcnosti čeliť všetkým nebezpečným akulturačným konfliktom (aké sa napr. podľa Samuela Huntingtona už v najbližšej budúcnosti zmenia na veľmi nebezpečný konflikt civilizácií), sa v tejto veci zatiaľ nedosiahol ani len náznak možnosti svetonázorovej syntézy, dokonca ani na poslednej, 7. celosvetovej filozofickej konferencii Východ-Západ, ktorá sa uskutočnila v r. 1995 v Honolulu.

Táto konferencia však veľmi jasne osvetlila mnoho zaujímavých príčin, prečo k tomu za súčasného stavu sveta dôjsť nemôže. Za jednu z dôležitých príčin originálne označila vo svojom príspevku feministická filozofka Rosa Braidottiová skutočnosť, že v súčasnom veku globalizácie i novej fragmentalizácie ľudstva sa náš celosvetový vývoj ženie smerom k totalitnej a dominantnej potrebe opätovného presadenia **nového západného nomádstva, ktoré už nie je nijakým okrajovým javom, ale aktívnym nomádstvom ohrozujúcim svet**, "ktoré síce vymazáva hranice, ale nepáli za sebou mosty" ([1], 325). A ak sa z neho moderný človek svetonázorovo nevymaní, nevyhnutne to dospeje ku katastrofe, ktorá vážne ohrozí záchranu života ľudstva na tejto planéte. Nijaká doterajšia, ba ani kresťanská ideológia tomu nezabráni, pretože v skutočnosti práve ona, žiaľ, vôbec nie je reálne možnou cestou k celosvetovému porozumeniu.

Podobné prognózy a definície vôbec nie sú v poslednom čase len hororovou výstrednosťou niekoľkých "prehnane excentrických intelektuálskych osobností", ktoré by chceli takto upútať na seba pozornosť moderného sveta zmietajúceho sa v kríze. Naopak, sú už problémom, o ktorom začínajú vážne uvažovať a diskutovať celé rozsiahle vedecké i filozofické vrstvy v mnohých významných intelektuálnych centrách sveta. V tomto príspevku sa preto chcem (práve na základe svojich sinologických poznatkov) venovať analýze historických koreňov akulturačných stretov dvoch krajne protikladných kultúrnych i civilizacyjnych archetypov v dejinách ľudského osídľovania našej planéty. Na jednej strane ide o archetyp civilizácie vzniknutej z prahistorických koreňov parazitno-nomádskeho vzťahu človeka k životnému prostrediu, a na strane druhej o archetyp civilizácie vzniknutej naopak z prahistorických koreňov roľnícko-symbiotického vzťahu človeka so svojím prirodzeným životným prostredím.

Podľa dnes už všeobecne prijímanej teórie pôvodu celého moderného obyvateľstva Zeme z tzv. "Africkej Evy" (čo už maximálne seriózne a vedecky podložené publikuje

a obhajuje vo svojom prvom tohoročnom čísle napr. aj veľmi prestížny americký časopis *National Geographic* ([2], 92-99)), najstarší prapredkovia dnešného ľudstva sa v strednom a mladšom paleolite a ešte pred koncom posledného glaciálu rozšírili pôvodne z južnej a napokon zo severovýchodnej Afriky prakticky na všetky svetové kontinenty, ktoré boli v tých časoch, t.j. pred skončením posledného glaciálu, pre veľmi nízku hladinu svetového oceánu ešte pospájané súšou.

Geneticky rovnaký ľudský druh *Homo sapiens*, a teda i jeho ľudskí jedinci vo všetkých rapidne sa množiacich kópiách, podobne usposobení svojou fyziologickou stavbou a činnosťou organizmu, ba i svojou psychickou mozgovou činnosťou, sa odvtedy už v najrôznejších geofyzikálnych podmienkach všetkých rôznych zemepisných priestorov našej planéty "rasovo" diferencovali len z hľadiska svojho vonkajšieho vzhľadu (v rámci ochranného prispôbovania svojich organizmov novým a úplne odlišným geofyzikálnym podmienkam na rôznych miestach Zeme). Z hľadiska svojho ľudského subjektu bol tento kmeň *Homo sapiens* vo všetkých kútoch sveta približne podobne sa vyvíjajúcou, vždy ďalšou a ďalšou generáciou svojich spoločných afrických prapredkov. Nedá sa teda predpokladať, že by obyvateľstvo jedného kontinentu v ktoromkoľvek časovom úseku histórie ľudstva na tejto planéte bolo fyziologicky, organicky či psychicky zaostalejšie v porovnaní s ľuďmi toho istého časového úseku v ostatných geografických priestoroch sveta. Aj keď svoj "pokrok" prejavovali príslušníci postupne sa diferencujúcich etníc, kultúr a civilizácií vzájomne odlišnými materiálnymi výdobytkami, umeleckými dielami i intelektuálnymi prejavmi. Pravdepodobne preto sa dostali generácie neolitických potomkov "Africkej Evy" na približne rovnakú vývojovú úroveň napr. v Európe, Strednej, Východnej i Južnej Ázii. A pravdepodobne aj preto v rovnakom čase, približne v 5. stor. pred n.l. začali ich neskorší starovekí potomkovia nezávisle pestovať filozofické myslenie v Grécku, Indii i v Číne. Podobné komparácie rovnakého, i keď obsahovo často úplne odlišného, až protikladného kultúrneho a pracovno-vynálezateľského vývoja by sme mohli vystopovať aj v mnohých ďalších odvetviach ľudských činností.

Aj dnes sme všetci ľudia na svete približne rovnako "n"-tou generáciou našej spoločnej africkej pramatky, máme teda približne rovnakú ľudskú i mozgovú vývojovú potenciú a rovnako sa dokážeme zmocňovať najrozličnejších vynálezov a technických, intelektuálnych i umeleckých objavov svojich kultúrne i etnicky odlišných "pra-prabratancov". Vari i preto dnes nič je napr. pre Afričana, Eskymáka, Číňana, Indiána či ktoréhokoľvek iného príslušníka svetových etníc žiadny problém osvojiť si na základe všeobecného vzdelávacieho procesu rovnaké špičkové intelektuálne či technické vedomosti, a dokonca často úplne obdivuhodne ich potom vďaka svojim vlastným schopnostiam ďalej technicky či vedecky zdokonaľovať. Pokiaľ ide o ľudské, duševné i fyzické kapacity, sme teda približne všetci rovnakí. Potvrzuje to napokon i moderný prírodovedecký poznatok, že "každý biologický druh je navonok uzavretou zásobárňou génov, súborom organizmov, ktoré si nevymieňajú gény s inými druhmi. V takejto izolácii sa u druhu vyvinú typické dedičné vlastnosti a druh sa rozšíri v celej preň vhodnej zemepisnej oblasti. Jednotliví príslušníci druhu a ich potomkovia sa navzájom príliš nelíšia a môžu sa pohlavne rozmnožovať a miešať svoje gény s génmi iných rodín v rámci svojho druhu. Zároveň všetky rodiny v rámci jedného druhu sú po celé

generácie pevne zviazané spoločným pôvodom i budúcim vývojom, všetky sa vyvíjajú v podstate rovnakým smerom" ([3], 47). To všetko platí o nás, ľuďoch ako o jednom spoločnom biologickom druhu. Najmä v súčasnosti, keď sa vzdialenosti a hranice medzi jednotlivými kultúrami a etnikami sveta úplne zmenšili, ba prakticky už skoro vymizli, stávame sa čoraz synkretizovanejším ľudstvom, ktoré sa do budúcnosti vyvíja už naozaj jedným spoločným smerom.

K nijakému zásadnému konfliktu by teda pri dnešných vzájomných akulturačných stretoch medzi ľudskými populáciami rôznych národov a kultúr teoreticky vôbec nemalo dochádzať. Nie je to však tak, ba práve opak je pravdou, ako nás o tom presvedčajú celé dlhé historické dejiny ľudstva, ktoré sú od praveku až podnes často až hrôzostrašne krvavou, pokračujúcou vzájomnou masakrou.

Čo je teda hlavnou príčinou tohto vnútrodruhového "hyenizmu", ktorý u ostatných živočíšnych druhov býva vo vnútri toho istého druhu naopak skôr výnimočný? Napr. vlci napadnú a zabijú líšky, ale nenapádajú a nevykynožia svoje potomstvá sami navzájom. Podobne levy, tigre či ostatné dravce sa nanajvýš vzájomne vystrnadia do iných lovišť, ale svoju vlastnú populáciu nevyvražďujú. Prečo sa teda práve potomkovia spoločného ľudského druhu *Homo sapiens*, dokonca všetci genetickí potomkovia svojho jediného paleolitického prapredka začali v rámci neskorších akultúrnych rozličností vzájomne na našej planéte tak surovo napádať a až krvilačne genocídne vyhladzovať svoje populácie? Dokonca i napriek tomu, že boli a sú vyznávačmi najrôznejších, naoko vysoko humánnych náboženských vierovyznaní!?

Podľa moderných prírodovedeckých, geofyzikálnych, paleontologických a v neposlednom rade i archeologických výskumov došlo po skončení posledného, tzv. würmského glaciálu približne koncom 10. a začiatkom 9. až 8. tisícročia pred n.l. v životnom prostredí obyvateľov našej planéty k veľmi podstatným geofyzikálnym zmenám. Dovtedy voľný, mnohosmerný pohyb a obojstrannú vzájomnú migráciu paleolitických lovcov a zberačov lesných plodov náhle prekvapilo rapidne oteplenie atmosféry Zeme a s tým spojené rýchle roztápanie ľadovej pokrývky celej Severnej Ameriky i Európy. Obrovské množstvá vody uvoľňujúcej sa pritom z ľadovcov premenili jednak veľkú časť dovtedy mierne teplých stepných tundrových oblastí na močaristú, teda aj ťažšie prístupnú oblasti zarastajúce bujnou vegetáciou. Celková hladina svetového oceánu stúpila vo všetkých prímorských oblastiach pozemskej súše skoro o 1,5 metra, čo spôsobilo v mnohých týchto oblastiach sveta, už vtedy zrejme dosť husto osídlených, katastrofálne záplavy.

Túto tragickú udalosť si mnohé kultúrne vrstvy približne rovnakých generácií potomkov "Africkej Evy" na rôznych miestach sveta veľmi dramaticky zafixovali vo svojej mytologickej pamäti v podobe "mýtov o potope sveta". Takýto mýtus nachádzame napr. v Biblii (potopa sveta a stavba Noemovho korábu), v inej verzii v anonymnom starobabylónskom *Epose o Gilgamešovi*, ba i v čínskom pravekom mýte o víťazstve boha vody nad bohom ohňa, sprevádzanom veľkým zosuvom zeme i skál, ktoré dokonca úplne narušili aj "nebeskú klenbu nad svetom" ([5], 8-10). Svojskú interpretáciu podobnej myšlienky nachádzame aj v starej gréckej legende o potopenej Atlantíde a v mnohých ďalších mytologických dedičstvách národov a kultúr sveta. Potopa rozsiahlych prímorských oblastí na všetkých kontinentoch sveta v období mladšieho až

neskorého paleolitu nepriniesla len masovú smrť ľudí v mnohých paleolitických osídleniach, ktoré sa zdvihnutím hladiny alebo zosuvmi pevniny podmytej prílivovou vodou ocitli zrazu na dne mora, ale uväznila zároveň aj veľké množstvá dovtedy voľne migrujúcich ľudí na jednotlivých, teraz už podstatne menších svetových kontinentoch. Ľudia, ktorí si dovtedy priestorovo viac menej nezavádzali a ktorí si pri každej novej populačnej explózii dovtedy vždy našli ďalšie nikým neobývané "lovištia", sa zrazu ocitli v úplne novej životnej situácii: museli sa vrátať na značne oklieštené svetové územia. Veľká časť vtedajšej ľudskej populácie v období mezolitu a neolitu, často pravdepodobne úplne nezávisle, túto životnú zmenu vyriešila tzv. "*poľnohospodárskou revolúciou*". Namiesto lovu či chovu zvierat, ktorým sa dovtedy paleolitický človek prevažne živil, sa po skončení posledného glaciálu začali vytvárať na mnohých miestach sveta okliešteného vodou (ale predovšetkým v okolí veľkých riek) veľmi prosperujúce poľnohospodárske kultúry.

Tento dôležitý historický míľnik v dejinách ľudstva však zároveň inicioval aj počiatok zásadnej a veľmi významnej vnútroduhovej polarizácie ľudskej populácie na zemešli.

Na jednej strane vznikla vrstva **pevne usadených roľníkov**, ktorí v záujme prežitia vo svojom prírodnom prostredí museli dokonale spoznať a začať prísne rešpektovať zákonitosti prírody tohto svojho životného prostredia, teraz už geograficky fixného. Osvojovali si pritom ruralistický svetonázor nedeštruktívneho **symbiotického vzťahu s prírodou** a vyvinuli sa na archetyp človeka poslušne sa podriaďujúceho prírode bez odcudzeného, prevráteného vzťahu k nej.

Mimo území vhodných na poľnohospodárstvo sa na druhej strane ďalej **voľne pohybovali nomádi**, ktorým však už v novom, oklieštenom geografickom priestore okrem lovu a chovu dobytka nezostalo nič iné iba osvojiť si životný štýl **expansionistického parazitovania** na roľníckych (usadlých a prosperujúcich) kultúrach.

Hoci biologicky i geneticky boli tieto dve ľudské populácie s úplne protikladnými životnými štýlmi i naďalej prakticky rovnaké, veľmi podstatne sa začali od seba odlišovať (popri svojich vonkajších premenách, podmienených len lokálnym prispôbovaním sa rozličným meteorologickým i geofyzikálnym špecifikám) svojou psychikou a zároveň aj svojou základnou, úplne odlišnou svetonázorovou orientáciou. Roľníci v koproduktívnej symbióze s prírodou nemuseli opúšťať svoje fixné poľnohospodárske osídlenia, preto agresia a uzurpácia nepoľnohospodárskych území, ktoré sa na vtedajšej technickej úrovni ešte kultivovať nedali, nemala pre nich žiadny zmysel. Predstavovali preto poľnohospodárske obyvateľstvo zmýšľajúce v podstate pacificky, ktoré sa k vojenským útokom voči okolitým nomádom odhodlávalo len v rámci svojej obrannej stratégie. Svoj životný svetonázor si toto obyvateľstvo na mnohých miestach sveta nezávisle a už dávno v predfilozofickom období spodobilo do svastík alebo sa i naďalej svetonázorovo hlásilo k prastarým paleolitickým šamanským svastickým symbolom polarizujúcej sa kozmickej energie, ktorú vďaka svojim životným skúsenostiam poznali len v podobe "**slnečnej**" energie. V Ázii svastickú symboliku tzv. "hákového kríža" považovali za svoj magický kultový symbol veľmi mnohé stredoázijské i východoázijské neolitické kultúry, ako aj prednoázijskí Chetiti, Babylončania, ba i juhoázijskí praindickí Drávidi i neskorší indo-európski Árijovia; v ďaleko-východnej

Číne jin-jangovú svastiku dvoch do seba zaklinených protikladných vln prijali za svoj svetonázorový symbol čínske poľnohospodárske etniká už v 6. tisícročí pred n.l.; a prahebrejské kmene, žijúce dávno v predkaananskom období v prednoázijskom Zaukazaku a neskôr v Mezopotámii, uctievali zasa svastiku dvoch do seba zaklinených protikladných trojuholníkov v podobe šesťcípej hviezdy, dnes síce známej ako tzv. "židovská hviezda", čo bolo takisto symbolom harmonickej živototvornej polarity základnej energie premien bytia.

Naopak nomádi sa v nových oklieštených životných pomeroch veľmi rýchlo odnaučili rešpektovať tieto základné prírodné zákonitosti bipolárno-dialektických metamorfóz energie bytia a vo svojom putovno-vojenskom životnom štýle si začali až nábožensko-dogmaticky fetišizovať ideál silného "Vodcu", ktorý svoj kmeň vyvedie z každého nebezpečenstva a v každom vojenskom konflikte, hoci aj nadprirodzeným spôsobom, mu zabezpečí ochranu. Takúto svetonázorovú orientáciu veľmi výstižne dokumentuje napr. aj biblický text *Pentateuch* čiže *Päť kníh Mojžišových*, ktorý bol vo svojej definitívnej podobe kodifikovaný až v kaanánskom období dejín židovského národa po ich návrate z posledného babylonského zajatia v 5. stor. pred n.l.

Nomádsky žijúce kmene putujúcich pastierov a lovcov vôbec nemali čas brať ohľad na potreby a zákonitosti prírody a chrániť a zveľaďovať jej prirodzené prostredie. Svojimi neustálymi presunmi, nevyhnutne spojenými aj s vojenskými aktivitami (alebo neskôr aj subjektívne projektovanými pracovnými činnosťami obchodu a remesla), ho naopak často veľmi bezohľadne devastovali. Vďaka tomu museli neustále hľadať nové a nové zdroje obživy, príp. sa ďalšími vojenskými výbojmi či vymýšľaním nových ekonomických spôsobov parazitovania na bohatnúcich pravekých a starovekých poľnohospodárskych kultúrach sami nielen živili, ale často i veľmi prosperujúco kultúrne a civilizačne obohacovali a vyvíjali.

Veľmi reprezentatívnou vzorkou klasickej poľnohospodárskej kultúry, ktorá si hneď od začiatku svojej existencie osvojila **sybiotický vzťah s prírodou**, boli a v mnohom ešte dodnes sú príslušníci čínskej civilizácie. Na rozdiel od ostatných pravekých a starovekých agrárnych ríš si totiž už približne v 3. tisícročí pred n.l. celoplošne a zrejme za pomoci veľkej väčšiny svojej vtedajšej produktívnej mužskej populácie veľmi dôvtipnou a vlastne geniálne "modernou" metódou stavebnej technológie **pao-kan** ([4], 37-38) poľnohospodársky a vodohospodársky dokonale upravili celý svoj vtedajší životný terén. Zároveň si pomocou tejto stavebnej technológie okolo neho dokázali budovať rovnako rýchlo a pružne aj ochranné opevnenia, ktoré, i keď nie úplne a nie vždy, im predsa len pomáhali zachraňovať sa pred zničujúcimi agresiami neustálych pustošivých útokov okolitých nomádskych útočníkov. Číňania boli zároveň po tisícročia zo všetkých strán úplne hermeticky uzavretí svojimi pohraničnými geofyzikálnymi podmienkami do svojej vlastnej kultúrnej identity, a preto skoro až do novoveku vôbec nepodliehali (až na vplyv indického buddhizmu v stredoveku) žiadnym iným cudzím ideologickým vplyvom. Svoju svetonázorovú optiku si zachovali až do novoveku skoro úplne pôvodnú a nábožensky nezdeformovanú, čoho dôkazom sú aj ich klasické dejiny filozofie.

Zároveň všetkých nomádov, žijúcich okolo nich úplne iným životným štýlom, považovali vďaka svojim zlým historickým skúsenostiam len za kultúrne nedôstojných

barbarov. Súčasne intuitívne pochopili, že ak chcú uprostred neustále sa meniacej prírody prežiť, nesmú sa spoliehať na žiadneho nadprirodzeného nebeského Stvoriteľa-"Záchrancu" (ktorého monoteistickú náboženskú predstavu si nikdy ani nevytvorili, ani neosvojili), ale svoj osud musia dokázať zvládnuť sami v rozumnej symbióze s Nebesami-Prírodou. Naučili sa prírodu dokonale poznávať a zároveň si svoje prírodné prostredie na základe týchto poznatkov perfektne poľnohospodársky skultivovali a vodohospodársky zabezpečili. Nebyť toho, bolo by už územie historickej Číny rovnako odumierajúcou púštnou krajinou, akou je dnes územie kedysi vysokokultúrnej Mezopotámie a Babylonu v Malej Ázii či územia mnohých dávnych stredoázijských civilizáčnych centier. Takouto vysychajúcou krajinou je dnes napokon aj nebezpečne sa rozširujúca Sahara v Afrike či rovnako nebezpečne sa rozširujúca Nevadská púšť v Severnej Amerike (s čím si ani taká vyspelá svetová mocnosť, akou sú Spojené štáty americké, nevie poradiť!). Naopak Čína je aj po vyše piatich tisícročiach svojej nepretržitej historickej existencie na tom istom mieste ešte stále nezdevastovanou a poľnohospodársky veľmi produktívnou krajinou.

Dnes, v čase obrovskej celosvetovej civilizačnej synkretizácie a ekonomickej globalizácie (no zároveň i veľmi nebezpečnej fragmentalizácie ľudstva - a to vďaka nielen veľmi veľkej ekonomickej i informačnej prepojenosti ľudstva, ale i rapídne sa znižujúcemu životnému priestoru v súvislosti s enormným rastom populácie na našej planéte) vlastne už dávno nikde nie sme rýdzimi vzorkami výlučne jedného z oných dvoch protikladných typov pradávnych ľudských spoločenstiev. Západ síce už dávno nežije pravekým klasickým nomádsko-parazitným štýlom, ba ani Číňania už dávno nežijú výrazne roľnícko-symbiotickým spôsobom života ideálne zrasteným s prírodou, v skutočnosti sme sa však ešte stále nezbavili dávnych svetonázorových ideologických orientácií, spojených s takýmto spôsobom života. Práve naopak, v stále aktuálnejšej každodennej vzájomnej konfrontácii sa v týchto svojich prastarých ideologických dedičstvách čoraz tvrdohlavejšie, ba až fundamentalisticky utvrdzujeme, nevedomujúc si, že dnes je to už čoraz nebezpečnejšie "zahrávanie sa s ohňom". Vyše päťtisícročná história od vzniku týchto vyhrotene protikladných ľudských spoločenstiev nás totiž poučuje o tom, že každá zásadná zmena spôsobu života človeka v biosfére tejto planéty si nevyhnutne vyžaduje aj zásadnú korekciu jeho predchádzajúcich svetonázorových predstáv - a ani naša nebezpečne hektická doba nemôže v tom byť výnimkou. Hoci je nesmierne pohodlné "strčiť hlavu do piesku" a nechať sa bez ohľadu na druhých slastne uspať svojou vlastnou mytologickou pamäťou, sme povinní alebo zodpovední voči svojim vnukom a pravňukom neprestajne usilovať o vytvorenie nového ontologického modelu jednotnej "metafilozofie" vyhovujúcej všetkým dnešným ľudským spoločenstvám na Zemi. Možno by nám všetkým rovnako účinne pomohla zorientovať sa v realite bytia a pravdepodobne by nás naučila predchádzať hroziacim vzájomným akulturačným konfliktom. To je omnoho dôležitejší záväzok voči životu než celá doterajšia parciálne platná vernosť rôznym svetovým náboženským dogmám.

LITERATÚRA

- [1] BUCHANAN, J.: Report on the Seventh East-West Philosophers' Conference "Justice and Democracy: A Philosophical Exploration". In: *Philosophy East and West*, Vol. 46 (1996), No. 3, s. 309-336.
- [2] GORE, R.: Tracking the First of Our Kind. In: *National Geographic*, Vol. 192 (1997), No. 3, s. 92-99.
- [3] WILSON, E. O.: *Rozmanitosť života. Umožní poznání zákonů biodiverzity její záchranu?* Praha 1995.
- [4] ČARNOGURSKÁ, M.: Vplyv pôvodných regionálnych podmienok na vznik pravekých čínskych, indo-európskych a hebrejských svastických znakov. In: *O čínskej filozofii, literatúre a umení*. Praha 1995.
- [5] *Príbehy Dračích cisárov. Mýty starej Číny*. Bratislava 1993.
- [6] RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dejiny*. Praha 1996.
- [7] FRAYER, D.W., WOLPOFF, M.H., THORNE, A.G., SMITH, F.H., POPE, G.G.: Theories of Modern Human Origins: The Paleontological Test. In: *American Anthropologist*, Vol. 95 (1993), No. 1, s. 14-50.
- [8] SUSSMAN, R. W.: A Current Controversy in Human Evolution. In: *American Anthropologist*, Vol. 95 (1993), No. 1, s. 9-11.
- [9] ČARNOGURSKÁ, M.: Pôrodný svet a jeho odraz v myslení čínskeho staroveku. In: *Kulturné tradície Dálneho Východu*. Praha 1980.

PhDr. Marina Čarnogurská, CSc.
Kabinet orientalistiky SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR